

AFET VE KRİZ HABERLERİNDE KİLİT MESLEKLERİN TEMSİLİ

Ülkü İlgi ELDEM ANAR¹

ÖZET

Gazetecilik mesleği toplumsal olay, vaka ve durumları okura duyurduğu gibi aynı zamanda toplumsal grupların seslerini de yine basın aracılığı ile iletme görevini yürütmektedir. Her kesimden ve gruptan temsil ettiği birey, canlı, meslek ve düşünceyi aktarabileceği bu imkânını, gruplara eşit olarak paylaştırarak kimi zaman sessizlerin kimi zaman ise toplumsal olayların duyuruculuğunu yapmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmelere karşın günümüz medyasında yer alan haberlerin içeriğine bakıldığında hem kullanılan dil hem de işleniş biçimi ile bu geniş medya ortamının toplumsal anlamda her grubu eşit temsil edemediği gözlemlenmektedir. Pandemi sürecinde kilit mesleklerin medyada sunumu bu zorlu dönemde görevlerini yerine getirirken hem kendi ihtiyaç ve seslerini duyurabilme hem de medyada temsil edilme biçimleri üzerinden nasıl konumlandırıldıklarının belirlenmesi anlamında araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. 2020 Mart ayından itibaren ülkemizde yaşanan Pandemi süreci boyunca toplum sağlığı, güvenliği ve konuya dair bilginin artabilmesi adına yoğun çaba gösteren kilit meslekler, büyük özveri ile toplum çıkarlarını gözeterek çalışmaktadırlar. Araştırmada bu sürecin kilit mesleklerinden biri olan Doktor ve Hemşirelerin gerek internet gazetelerinde gerekse sosyal medya platformları üzerinden yapılan ve yayılan haberlerde sunumu Dünya Sağlık Örgütü tarafından Covid-19 sürecinde infodemi ile başa çıkma yollarında kullanılan 4(dört) kriter üzerinden içerik analizi yöntemi ile incelenmiş ve örneklerle betimlenmiştir. Araştırmada 01.01-09.12.2020 tarihi arasında yer alan ulusal ölçekli üç internet gazetesinden 10.556 habere internet sitelerinin kendi arama motorlarından(arşiv) ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda çok sayıda benzer haber yapıldığı ortaya çıkmakla birlikte, haberlerin içeriklerinde genel olarak magazinsel bir dilin kullanıldığı kanısına varılarak pandemi döneminde kilit rolde bulunan sağlık çalışanlarının haberde konumlandırılması habere kaynak olma, güvenilirlik ve infodemi gibi konularda örneklendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Yeni Medya, Haber

REPRESENTATION OF KEY WORKERS IN DISASTER AND CRISIS NEWS ABSTRACTABSTRACT

The profession of journalism not only announces social events, events and situations to the reader, but also carries out the task of conveying the voices of social groups through the press. It sometimes makes the announcement of the silent ones and sometimes of the social events by equally sharing this opportunity to convey the individual, live, profession and thought that it represents from all walks of life and group. Despite the rapid developments in new communication technologies, when we look at the content of the news in today's media, it is observed that this wide media environment cannot represent every group equally in the social sense. During the Pandemic process experienced in our country since March 2020, key professions that make great efforts to increase public health, safety and knowledge on the subject work with great devotion, taking into account the interests of the society. In the research, the presentation of Doctors and Nurses, one of the key professions of this process, in the news made and disseminated both in internet newspapers and social media platforms,

¹ Doç. Dr., Maltepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İstanbul, ilgieldem@maltepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1801-0237

was examined by the World Health Organization with the content analysis method on the 4 (four) criteria used in the way of coping with the infodemi in the Covid-19 process and with examples. has been described. In the research, 10,556 news from three national-scale internet newspapers between 01.01-09.12.2020 were accessed from their own search engines (archive). As a result of the research, it was revealed that a large number of similar news were made, but it was concluded that a magazine language was used in the contents of the news in general, and the positioning of the health workers who played a key role in the pandemic period in the news was exemplified on issues such as being a source of news, reliability and infodemic.

Keywords: Disaster, New Media, News

GİRİŞ

Teknolojik ilerlemeler her alanda olduğu gibi gazetecilik mesleğinde de etkisini göstermiştir. Gazetecilik araştırmalarının en önemli konularından biri olan çeşitli alanlarda uzmanlaşma çok sayıda çalışma alanının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durumun etkisi ile gazetecilik mesleğinde uzmanlık alanlarının medyada yer alma biçimleri de benzer şekilde dallara bölünerek çoğalmıştır. Ekonomi, Sağlık, Spor, Yaşam, Çevre, 3.Sayfa, Siyaset, Güncel-Yaşam... vb. birçok dal bu bağlamda ortaya çıkarak gerek basılı gerekse internet yayıncılığı anlamında ayrı bölümler olarak medya platformlarında yer bulmuşlardır. Uzmanlık dalları kendi alanlarına göre içeriksel ve biçimsel anlamda tasarlanarak yine mesleğe uygun eğitim almış yetkin Gazeteciler ve muhabirler tarafından içerik üretilmek suretiyle medyada sunulmaktadır. Gazeteci ve muhabirler gazetecilik mesleğinin başat rolü olan habere konu olabilecek her alana dair fikri olan kişiler olmalıdırlar. Bu gereklilik gazetecilerin haber üretim sürecinde birçok alanda içerik üretebilecekleri seviyeye sahip olmaları zorunluluğunu doğurmuştur. Yeni medyanın getirdiği olanaklar ile kendi haberini bulan, araştıran, çeken, kurgulayan aynı zamanda sunarak ve yazarak bütüncül bir bakış açısı ile tek kişi üzerine konumlandırılış durumu, mesleğin değişimi açısından giderek önemli bir hale gelmiştir. Sosyal medyanın getirileriyle birlikte de artık okurun da birer üretüketici olması ile birlikte sürece dahil olarak habere dair tüm içerikleri (fotoğraf, yazı, video...) kendi hesaplarından paylaşmaları haberciliğin gerek kaynak gerekse hız anlamında kazandığı ivmeyi her geçen gün daha da yükseğe tırmandırmaktadır.

Tarihsel anlamda fikir gazeteciliğinden başlayan süreçte gelinen noktaya bakıldığında günümüzde yapılan haberlerde sıklıkla içeriğin magazinleştiğine rastlanmaktadır. Yeni medya ortamında saniyeler içinde çok sayıda haberin dolaşıma girdiği düşünüldüğünde muhabirler içeriklerinin okunması için ürettikleri haberlerinin daha ilgi ve dikkat çekici olabilmesini sağlamalıdırlar. Bu nedenle haber toplama ve yazma süreçlerinde, içerikte kullanılan kelimelerin ve yayınlanma tasarımının planlı bir şekilde oluşturulması durumu çok önemlidir. Araçsal anlamda bakıldığında ise bu yeni dünyada okur, haber içeriklerinde gerçek durum, olay ve verilere giderek daha az ulaşmaktadır. Ayrıca okur, haberin içeriğinde ulaşabildiği gerçekliğin kesinliğine ise benzer şekilde daha az inanmaktadır. Haberin içeriğinde yaşanan bu magazinleşme durumu, gazetecilik mesleğinin her dalına sirayet ederek medyada yer alan özneler, içerikler ve alıcılar açısından hızla yayılan bir dilin oluşmasına neden olmuştur. Örnek olarak toplumsal bir sorun anlamında sürekli medyada gördüğümüz Kadın cinayet haberlerinin medyada sunumunda bir sıradanlık ve normalleştirme olduğu görülmektedir. Yine benzer şekilde çocuklara karşı işlenen suçların habere konu olması sırasında ise haber diline bakıldığında benzer bir durum ile karşılaşmaktadır. Bu döngüyü kırabilmek adına okurun ilgisini çekebilmek için toplumsal anlamda önemli olan olgular giderek daha da magazinleşen

bir dil ile yazılmaktadırlar. Bu magazinleşme durumu ise Kadın, Çocuk, Yaşlı gibi grupların medyada temsili açısından bakıldığında, hem toplumsal bir olgu olmalarından kaynaklı önemlerinin ortaya konması hem de haber içeriğinde sunuluş biçimleri anlamında yeterli düzeyde temsil edilemediklerini ortaya çıkartmaktadır. Haber dilinde yaşanan bu içeriğin magazinleşme olgusu gerçek bilginin eğlence içerikli sunumu ile daha fazla ilgi çekme ihtiyacının körüklediği bir olgu olarak günümüz medyasının en önemli sorunlarından birini oluşturmaktadır. Okur açısından yeni medya ortamında yer alan internet sitelerinde ve sosyal medya platformlarında paylaşılan haber metinlerinin izleyiciye aktarılması sırasında meydana gelen bozulmalarda da, üretüketiciler giderek daha az sorgulayarak paylaşım yapmaktadır. Yaşanan bu durum medyada dezavantajlı grupların oluşmasına neden olurken aynı zamanda medyanın bu gruplar ile olan ilişkisinin de giderek sıradanlaşan bir hale dönüşmesine sebep olmaktadır.

Haberlerde kullanılan gereksiz ayrıntılı, dikkat çekici arketiplerden; cinsellik ve vahşet içerikli detayların bir yöntem olarak aktarılması ile çoğu zaman gereksiz betimleme ve hikayeleştirmeler üzerinden içeriklerin magazinleştiği görülmektedir. Benzer şekilde haberde yer alan aktörlerin de magazinsel bir biçimde verilmesi durumu ayrı bir çalışma alanı olarak üzerinde durulması gereken önemli konulardan bir tanesidir. Sosyal medyada yer alan haberlerde ve bu haberlerin altına yazılan okur yorumlarında da benzer şekilde bu duruma rastlanmaktadır. Pandemi sürecinde 65 yaş üstü kişilerin sosyal medyaya yansıma biçimleri bu anlamda dezavantajlı grupların medyada sunumuna dair çok önemli bir örnektir. Bu konuya dair araştırma yapan Mahmut AKGÜL “Çevrimiçi Ortamlarda Nefret Söylemi: Ekşi Sözlükte 65 Yaş Üstü Sokağa Çıkma Yasağı Tartışmaları” isimli çalışmasında dezavantajlı bir grup olan yaşlı bireylere yönelik yeni medya ortamlarındaki okur yorumları üzerinden nefret söyleminin üretim pratiklerine odaklanarak; 65 yaş üstü bireylerin topluma zararlı olarak görüldüğünü ve toplumdan soyutlanmaları üzerine bir algı yaratıldığını ileri sürmüştür (Akgül, 2020: 5).

Haberlerde her gruba aynı oranda yer verilmesinin gerekliliği çok seslilik ve temsil anlamında eşit bir medya için önemli bir olgudur. Ama günümüz medyasına bakıldığında ise bu durumun kısıtlı bir biçimde yaşandığı ve bu kısıtlılığın birçok kesimden dezavantajlı gruplar oluşturduğu görülmektedir. Bu kısıtlılık medyada kimi zaman yetersiz temsil edilme, kimi zaman yanlış ve etik dışı temsil, kimi zaman ise önemsizleştirilerek temsil edilme biçimi ile yapılmaktadır. Cinsiyet temsilleri ile birlikte bu temsil biçimi meslekler üzerinden de sıklıkla yapılmakta ve okur üzerinde çeşitli algılar yaratılmasına neden olmaktadır.

Toplumsal anlamda kilit meslek denilince akla gelen Polis mesleğinin ve polis memurlarının medyadaki sunumuna ilişkin Doktora çalışması ile Yusuf YÜKSEL; “Türkiye’de polisin, halkın gözünde ve basın yayın organlarında bir imaj sorununun olduğu ve imajının olumsuz olduğu açıktır.” kanısına varmıştır (Yüksel, 2005;82). Fatma KARASU tarafından kendi cümleleri ile “salgınla mücadelede kilit rol ve görev üstlenen hemşirelerden biri olarak görev yapan bir yoğun bakım hemşiresinin salgın durumu devam ederken ve COVID-19 hastalığına yakalanan hastalara bakım verirken sahip olduğu duygu ve düşünceleri ortaya koymak amacıyla” yazdığı makalesinde ise hemşirelerin mesleğinin zorluğundan bahsederek duygu ve düşüncelerini ortaya koymaya ve bir farkındalık yaratmaya çalışmıştır (Karasu,2020; 6).

Özellikle Pandemi sürecinde toplumsal düzeni oluşturabilmek ve daimi kılabilmek adına büyük bir rol üstlenen kilit mesleklerden sağlık çalışanlarının, akademik anlamda yapılan çalışmalara konu olması durumuna bakıldığında ise; sağlık alanında yaşanan gelişmeler ya da sağlık çalışanlarına yönelik meydana gelen şiddet üzerine yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Bu anlamda Elif Küçük DURUR “Medyada Şiddetin Bir Başka Yüzü: ‘Doktora Saldırı’ Haberleri” konulu makalesi ile şiddet konusu üzerinden alanı araştırmış ve haberlerde kullanılan dilin şiddet ağırlıklı olmasından kaynaklı medyanın bu anlamda bir şiddeti meşrulaştırma biçimi

oluşturduğunu ortaya koymuştur. Yine bu makale ile bağlantılı olarak sağlık alanına yönelik sosyal biçim anlamında çalışmaların artması gerekliliğinin ortaya çıktığından bahsetmiştir (Durur,2017;14).

Araştırmada kullanılan kilit rol kavramı toplumsal anlamda ara dengeyi bulmak ve düzeni oluşturabilmek adına çalışan meslek gruplarının iç dinamikleri ile ortaya çıkmaktadır. Bu durum çalışma özelinde sağlık çalışanları üzerinden sınırlandırılmış ve araştırma sonuçları ile birlikte yapılan literatür taraması bu anlamda incelenerek ortaya çıkan sonuçlara bulgular bölümünde yer verilmiştir.

MEDYANIN ALGI YARATMA GÜCÜ

Gerçek kavramı ancak tüm önyargı ve eklemelerden bağımsız salt olarak olan şeyin, en yalın ve saf hali ile yansıtılması ile gerçekleştirilebilir. Günümüz medyasında yaşanan gerçekliğin sunumu ve bu gerçekliğe ulaşılma süreci her alanda büyük etkiye sahiptir. Dünya üzerinde yaşanan toplumsal olaylar bu yeni gerçeklik düzeni içinde her alana etki edecek biçimde gerek sosyal medya içerikleri gerekse haber içeriklerinde sürekli bir biçimde alıcının karşısına çıkmaktadır. Yaşanan süreçte bu tür içeriklere maruz kalan alıcılar kendi kültürel ve toplumsal alımlama biçimlerine göre bir anlamlandırma sürecine girerek yaşanan olaylara tepki vermekte, tutum ve davranışlarını ise bu yaklaşımlar ile belirlemektedirler. Alımlama ve algılama biçimlerinin baş aktör olarak yer aldığı bu sistem kendi içinde çok daha karmaşık ve üst düzeyde gerçekleşen organizasyonlar ile meydana gelmektedir (Atkinson, 1995; 15).

Alıcılar algılama ile edindikleri enformasyonları yorumlayarak betimlerler. Bu yorumlama biçimini Platon "Devlet" isimli kitabında gölgelerin etkisi ile dış dünyayı yorumlama biçimleri üzerinden tasvir etmektedir (Özdağ, 2014: 14). Medyanın olayları, durumları, grup ve kişileri temsil etme ve topluma yansıtma biçimi haber içeriklerinde gerçeklik ve gerçekliğin algı biçimi olarak yansıtılması üzerinden sürekli devam etmektedir. Bu durumda bilerek ya da bilmeden paylaşılan sosyal medya içerikleri ya da haber ve mesajlar ilk olarak bir suni gerçek yaratmakta daha sonra alıcı ile buluşarak algılanan gerçeğe dönüşmekte ve en son bir tutum biçimi olarak gerek paylaşımlardaki söylemler gerekse toplum içinde gerçekleşen davranışlara dönüşmektedir.

Pandemi sürecinde haberlere bakıldığında riskli grup olarak belirlenen 65 yaş üstü bireylerin sunumu ve yasaklar üzerinden değerlendirmeleri de bu anlamda çok önemli bir örnektir. Medyanın temsil özelliği yine önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Gerçekliğin öneminin giderek azalması yaratılan suni gerçekler ile esas durumun, grupların temsil edilme biçimine etki etmektedir. Pandemi süreci üzerinden içeriksel anlamda medyada yapılan paylaşımlara ve haberlere bakıldığında ağırlıklı olarak tenkit ve eleştiri dilinin yer aldığı gözlemlenmektedir. Alıcı konumundaki kişilerin ikna edilme süreçlerinde en önemli davranış biçimi algılama eğiliminde olmadığının hissettirilmesinden geçmektedir. "Türkiye'ye Yönelik Algı Operasyonlarının Dijital Medyaya Yansımaları" isimli çalışmalarında Ahmet AYHAN ve Fatma ÇAKMAK bu durumu Aristoteles'in Retorik kitabından bahsederek açıklamışlardır. Çalışmada alıcıların sanki kendi düşünceleriymiş gibi hissettikleri düşünceleri daha çabuk ve etkili biçimde kabul ettikleri üzerine durulmuştur. Burada önemli nokta başkasının düşüncelerini kendisine aitmiş gibi hisseden alıcı aslında en büyük kışkırtıcı pençesine girmiştir. Bilmediği, hissetmediği bir etkileme ile karşı karşıya kalan alıcı, bu anlamda gerçekliği yeniden üretilen bir dünya ile karşı karşıya kalmaktadır (Ayhan ve Çakmak, 2018; 20).

Medyada algı yönetim biçimlerine bakıldığında hem geleneksel kitle iletişim araçları hem de yeni medya ortamında ağırlıklı olarak meydana geldiği gözlemlenmektedir. Algı yönetimi sırasında alıcının bu ortam ile olan ilişkisi ve yakınlık durumunun yanı sıra gönderilen mesaj ve içeriğe olan ilgisi esas koşulları sağlamaktadır. Alıcının ilgisini çekebilmek ya da ilgisinin

olduğu konuları bularak bu alanlarda mesajlar göndermenin önemi toplumda dönemsel anlamda etki yaratan ve geniş kitleler tarafından merak edilen konular üzerinden de algı yaratma sürecine girilebileceğini ortaya koymaktadır. Burada bilgi ile enformasyon kavramlarının önemi ortaya çıkmakta ve alıcıların bu ayrımı yapabilecek yeterliliğe sahip olmaları durumu gerekli olmaktadır. Bu konuda araştırmalar yapan Potter, bu bilgi kavramı üzerindeki karmaşıklığı araçlar üzerinden yorumlayarak, bu konudaki becerinin alıcının yeteneği dâhilinde olabileceğini söylemektedir (Potter,2005;218). Gelişen ve değişen medya ortamında yeni medyanın sunduğu olanaklar gerek habercilikte gerekse sivil iletişim biçimlerinde etkin olarak kendisini hissettirmektedir. Her yeni teknolojik gelişmenin olumlu etkileri olduğu kadar olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Günümüz dijital medyasına bakıldığında bu gelişmelerin birçok alanda sorun yaratmış olduğu çeşitli çalışmalar ve etkileri anlamında sıklıkla ortaya konmaktadır. Bu anlamda Habermas, İletişimsel Eylem Kuramın 'da her türlü gelişme ve değişimin kendi içinde olumlu ve olumsuz özellikleri ile birlikte geliştiğini söylemiştir(Habermas, 2001;20). Bu yaklaşım ile birlikte alıcı, Habermas'ın görüşünü destekler biçimde iletişim teknolojileri ve yeni medya ortamlarının sağladığı olanaklar ile birlikte gerek bilgiye gerekse gerçek habere ulaşma sürecinde büyük bir veri akışı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu büyük verinin ayıklanma, analiz ve anlamsal bir parça çıkarabilme becerisi giderek artan bir öneme sahip olmaktadır. Bunun yanı sıra bu yeni gelişen iletişim aygıtlarının kontrolü kamuoyunun oluşması ve oluşturulmasında da çok büyük rol oynamaktadır. Alıcı konumunda yer alan kişiler izledikleri ya da okudukları iletiler, paylaşımlar ve haberler üzerinden bir fikir edinme eylemine girmektedirler. Çalışma kapsamında konu ile alakalı olarak dijital iletişim çağı ve bu gelişimin etkileri büyük önem taşımaktadır.

DİJİTAL BOZULMA ÇAĞI

Dijital Bozulma Çağı; Dijital çağın gelişimi ile birlikte internetin altyapısını oluşturduğu ve tüketici üzerine konumlandırılan bir dönem olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yeni sürece uyum sağlama biçimi dijital çağ insanının gereksinimlerini yaratmıştır. Bu gereksinimleri kısa sürede özümseyerek yaşam biçimlerine sokabilen dijital çağ kullanıcıları kendilerini bu yeni ortamın bir parçası olarak görmektedirler. McLuhan'nın söylediği gibi telefonlar insanların artık bir uzvu olmuşken günümüz dünyasında internet ve dijital çağ artık kullanıcıların hayatı haline gelmiştir(McLuhan, 2012;31). Sosyal medya paylaşım platformlarının gerek içerik gerekse teknolojik anlamda kullanıcılara sunduğu olanaklar hem platformların hem de kullanıcı sayısının artmasına neden olmuştur. Bu konuda yapılan bir çalışmada 2019 yılında bir dakika içinde YouTube'a 4.5 milyon yeni videonun; Facebookta ise 1 milyon içeriğin dolaşıma girdiğini ve Twitter'da ise 87,500 tweetin kullanıcılar tarafından diğer kullanıcıların okuması için gönderildiğini ortaya koymaktadır (<http://www.socialmediatoday.com>).

Instagram'da ise 347,222 paylaşımın her bir dakikada yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda bu kadar çok sayıda içerik ve verinin dolaşıma sokulduğu bu süreçte gerçek bilgiye ve habere ulaşabilmenin zorluğu gözler önüne koyulmuştur (<http://www.socialmediatoday.com>). Yine benzer olarak arama motorları bilgiye ulaşmayı isteyen kullanıcılar için önemli bir veri kazıma ve ulaşma ortamı yaratmaktadır.

Veriye ulaşma ve ulaşılan veriyi analiz edebilme becerisi ise dijital çağ ile birlikte giderek daha zor ve karmaşık bir hale dönüşmüştür. Bu dijital bozulma durumu gerek tekil bilgilerin yayılma biçiminde gerekse toplumsal anlamda habere indirgenerek sunumu aşamasında çeşitli teknolojik imkânlar ile birlikte kullanıcıları etkilemektedir. Gerçek bilgiye en çok ihtiyaç duyulan zamanlardan biri olan ve şu anda tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını bu anlamda Pandemi süreci ile birlikte bir infodemik döneme geçilmesine neden olmuştur. Hem bilimsel hem de toplumsal anlamda yaşanan gelişmeleri takip edebilmede yaşanan zorluklar gerçeğe ulaşmada ve merak edilen konularda bilgi sahibi olabilme durumunu etkilemektedir. Kulaktan

kulağa geçen düşünce ve sözcükler internet ortamının yardımıyla giderek daha hızlı ve değişken bir yapıda dolaşıma girmekte ve dolaşımda iken de değişmeye ve yeniden üreilmeye devam etmektedir. Böylece toplumsal anlamda yaşanan bir bilgiye ulaşma sorunu doğmakta ve manipülasyon temelli düşüncelerin aktarımı giderek yaygınlaşarak daha geniş kitlelere ulaşmaktadır. Bu durum; bilinçsiz bir gelişmeden daha çok bilinçli olarak bir anlam erozyonu yapıldığı ve anlamların çeşitli beklentiler eşliğinde değiştirilerek gerçeküstü kelimeler ile biçimlendirildiğini göstermektedir.

Mutlu BİNARK geleneksel ve yeni medya unsurlarının gelişimi ve gündelik hayata etkisini şu şekilde açıklamıştır;

Geleneksel ve yeni medya ortamlarının iç içe geçtiği gündelik yaşamımızın içine gömülü olduğu yeni bir toplumsal eko-sistemde yaşamaktayız. Türkiye’de de yeni medya ortamları gündelik yaşamımıza daha derinden nüfuz etmekte, çevrimiçi-çevrimdışı ayrımı ortadan kalkmakta, genç kuşaklar sosyal medya uygulamalarını, cep telefonlarını, dijital oyunları gündelik yaşam rutinlerinin doğal bir parçası olarak kullanmaktadır. Yeni medya ortamları sadece genç kuşakların eko-sisteminin bir parçası değildir, yetişkinlerin ve yaşlı kuşakların da iletişim pratiklerinde, enformasyona ulaşma isteklerinde ve çeşitli işleri görmelerinde bu araçlar ve ortamlar zaruri hâle gelmişlerdir (Binark, 2015;10)

Deformasyona uğrayan haberler yeni medya ortamlarında her geçen gün artan bir biçimde dolaşıma girmekte, yayılmakta ve diğer haberlere de kaynaklık etmektedir. Tıpkı “ben bunu nerden duymuştum?” diyerek uygulamaya geçilen bir davranış biçiminin nedeninin bilinmemesi gibi... Günümüz medyasında yaşanan bu değişimler neticesinde yalan ve gerçekliğini kaybetmiş çok sayıda haberin ve iletinin dolaşıma girdiği bu süreçte hem haber profesyonellerinin haber yaparken gerçek habere ulaşabilmeleri hem de okurların hangi haberin gerçek olup olmadığını anlamaları için güvenilen bir mekanizma olması gerekliliğini ortaya çıkartmaktadır. Bunun yanı sıra bu tür bir mekanizmanın etkili olarak işleyebilmesi için hem medya profesyonellerinin hem de alıcı konumundaki okurların bilinçli bir sosyal medya okuryazarı olmaları gerekmektedir. Çünkü bu tür bir okuryazarlığa sahip olmayan alıcılar her türlü yalan ve gerçekliği değiştirilmiş içerikle oluşturulmuş habere inanarak hem bireysel hem de toplumsal bir davranış biçimine bürünebilmektedirler. Yine benzer şekilde Pandemi sürecinin başında ileri yaşta olan vatandaşların sokağa çıktıklarında karşılaştıkları hakaret ve olumsuz davranışlar bu duruma örnek olarak verilebilir. Medyada ilk önce riskli grubun başında olduğu söylenen ileri yaşlı kişiler daha sonra sanki bu sürecin nedenleri imiş gibi olumsuz tavırlarla karşılaşmış ve bu tavırlarda sıklıkla medyada gösterilmiştir. Bu vb. içeriklerle sunulan haberler sanki bir hastalıkmiş gibi hızlı ve etkili bir biçimde viral olarak yayılmakta ve alıcı konumundaki okuru etkilemektedir.

Bilgi Çağı, hem bilim hem de gündelik hayata çok büyük bir katılım ve katkı ile girmiştir. Bu katkı sağlama durumu hem kaynak hem de alıcı için gerek etkileşim gerekse bilgiye ulaşma ve bu bilgiyi kullanabilme becerisinin doğmasını da gerekli kılmıştır. Bilgiye ulaşabilmek için sınırsız verinin içinden gerçek bilgiye ulaşabilmeyi amaçlayan araştırmacılar bu ihtiyaçlarını ancak içinde bulunulan yeniçağa uyum sağlayarak yapabilmektedirler. Her şeyin giderek artarak büyüdüğü bir dönemde gerek veriler gerekse kullanım alanları gün ve gün genişlemektedir. Anlık olarak atılan ileti ve paylaşımlar ile kim üretici kim tüketici birbirine karışmış ve bu süreçte üretici-tüketiciler ortaya çıkmıştır. Bu karmaşıklık haber olgusunda da kendini göstermiş ve alana dair tartışmalı konular ve sorunlar ortaya çıkmıştır.

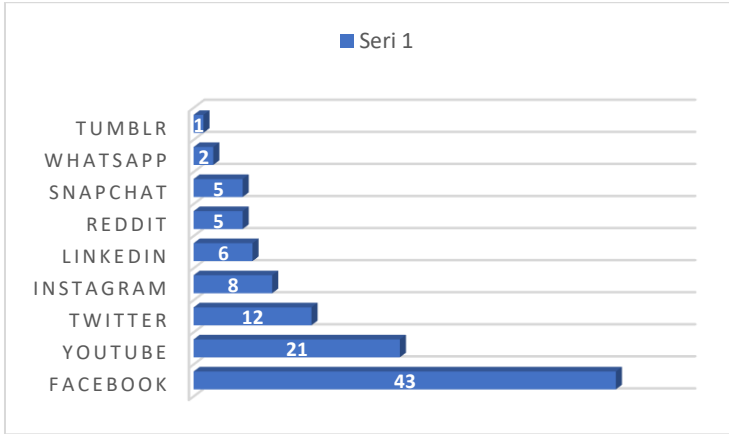
Gerçek bir haber içeriğinden, enformasyona dönüşen paylaşımlar yeni medya ortamının sağladığı imkan ve olanaklar ile birlikte çeşitli çalışma alanları doğmasına sebep olmuştur. Bu yeni imkanlar aynı zamanda yeni sorunlu alanlar da ortaya çıkartmış, sınırsız bilgi üretim biçimi

ile yaşanan yanlış bir bilgi çağına geçişi hızlandırmıştır. Yaşanılan bu yeniçağ düzeninde, gerçek içeriklere giderek daha da uzaklaşılacak bir sosyal medya düzeni doğmuştur. Pandemi sürecinde yaşanan sosyal izolasyon ve karantina süreci bu anlamda önemli bir tırmanış durumu olarak toplumsal bir araştırma alanını ortaya çıkartmıştır. Geleneksel kitle iletişim araçları ve yeni medya ortamında alıcının konumlandırılması durumu en etkili biçimde kendisini alıcı üzerinde göstermiştir.

Yeni medya ortamında alıcı; hızlı bir şekilde geri besleme yapabilmesinin ötesine geçerek, sürecin tüm alanlarına hakimiyet kurabilen, kendi fikir ve görüşlerini çoğunlukla filtresiz olarak ortama gönderebilen bir biçime evrilmiştir. Örnek olarak; okur artık gazetede sadece bulmaca sayfasında ya da okur temsilciliği köşesinde yer bulan halinden kurtularak, kapalı iletişim biçimini başka bir araca ihtiyaç duymadan kendi başına, zamansız ve mekansız olarak işletebilmektedir.

Her türlü haber, gelişme, beğeni, eleştiri, anlık olaylar bu yeni ortamda kullanıcılar tarafından çok yüksek bir kullanım oranı ile paylaşılmaktadır. Kimi zaman haberde kullanılan bir kelime, kimi zaman seçilen bir fotoğraf ya da haberin konusunu oluşturan kişi, kurum ya da meslekler, kendi bakış açılarına göre haksızlığa uğradıklarını düşündükleri anda bu yeni ortam ve sağladığı özellikler sayesinde seslerini rahat bir biçimde duyurabilmektedirler. Günümüzde yaşanan bu yeniçağda sosyal medya platformları 4 milyara yakın kullanıcıya sahiptirler(statista.com) ve bu kullanıcılar yılda yaklaşık 200 milyar tweet atmaktadırlar. Yine benzer şekilde yapılan bir araştırmada internet kullanıcılarının habere ulaşmada en fazla sosyal medya platformlarını kullandıkları ortaya çıkmıştır (Şekil 1).

Şekil 1: Habere Ulaşmada Sosyal Medya Kullanım Oranı



Kaynak:<https://www.forbes.com/>

PANDEMİDE HABERE ULAŞMA VE İNFODEMİ

Dünya Sağlık Örgütü infodemiye, "bilgi kirliliği oluşturarak; kolektif travma yaratmak, toplumların psikolojisini bozmak, toplumsal bağlılığı, direnci, güveni veya tepkiyi ortadan kaldırarak; insanların ve toplumların ruh ve beden sağlığını bozmayı amaçlayan bir salgın türü" olarak tanımlamıştır(who;2020). Yine benzer şekilde dijital bir bozulma çağı ile başa çıkmaya çalışırken aynı zamanda dünya genelinde yaşanan bir pandemi süreci benzer etkiler ile toplumlar üzerinde kendini göstermektedir. Burada gerek yeni medyanın gerekse sosyal medyanın sağladığı olanaklar ile birlikte iletilerin hızlı, kontrolsüz ve sınırsız bir şekilde üretilme, yayılma özelliğinden kaynaklanarak gerçek pandemi koşullarına ulaşmak ve durumun analizini yapabilmek giderek zorlaşmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü Genel Direktörü Tedros Adhanom Ghebreyesus, 15 Şubat'ta Münih Güvenlik Konferansında yaptığı

konuşmasında bu durumu ayrıntılı olarak açıklamış ve dünyanın gündeminin artık sadece pandemi olmadığını, aynı zamanda, sosyal medya platformları ve diğer mecralar aracılığıyla hızla yayılan yanlış bilgilendirme salgını ile de başa çıkılmaya çalışıldığını dile getirmiştir (Zarocostas,2020;670).

Dünya Sağlık Örgütü Covid-19 süreci başladığından itibaren bu hızlı ve yanlış yayılmayla mücadele edebilmek için çalışmalara başlamış ve ekipler kurarak hem toplumu bu durum karşısında uyardı hem de gerçek olgulara ve habere ulaşabilmeleri için gerekli alt yapıyı hazırlamayı hedeflemişlerdir. Dünya Sağlık Örgütü Epidemikler için Bilgi Ağı (EPI-WIN), infodemi ile mücadele etmeyi amaçlayarak Covid-19 'un ilk sürecinden itibaren çalışmalarına başlamıştır.

Covid-19 salgını dünya üzerinde gerçekleşen ilk pandemi süreci olmadığı için Dünya Sağlık Örgütü bu konuda ilk günden gerekli olan yaklaşımları, tecrübeleri doğrultusunda yaparak hem virüsün hem de yönetimi sırasında yanlış bilgi dağılımını engellemek için gerekli çalışmaları yapmayı uygun görmüşlerdir. Gerek salgının yayılması gerekse alınan önlemlerin halka doğrudan duyurulabilmesinin önemi kendini bu süreçte etkili bir biçimde göstermiştir. Yine benzer şekilde plansız ya da kontrolsüz yayılımlara karşı önlem alınması gerekliliği de yine bu yeni dünya düzeninde kendini etkin olarak hissettirmiştir.

Sosyal medyanın teknolojik anlamda hızlı yapısı haber ve içeriklerinin kontrolsüz yayılımına neden olurken, bu durum kendini pandemi sürecinde daha ilk günden göstererek, çeşitli uygulama ve önlemlerin planlanan zamandan önce adeta bir fırtına gibi yayılmasına neden olmuştur. Bu duruma benzer gerek dünyada gerekse ülkemizde çok sayıda örnek yaşanmıştır. CNN in yaptığı haber ile kontrolsüz şekilde yayılan bir haber kısa sürede Lombardiya da (kuzey İtalya'da bir bölge) infial ortamı yaratılmasına neden olmuştur. Haberdan karantina altına alınacağını öğrenen halk bölgeyi erkenden terk etmeye karar verince bölgede ulaşım araçları ve yollarda büyük bir trafik yaşanmıştır. Aynı zamanda hastalığın yayılımını engellemek için alınan bu karar önceden duyurulduğu için tam aksine hastalığın başka bölgelere de yayılmasına sebep olmuştur (www.cnn.com).

Yine benzer şekilde Ülkemizde sokağa çıkma yasağının yaşandığı ilk dönemlerde toplumsal anlamda bir kaos yaşandığı gözlemlenmektedir. Haberler üzerinden önceden alınacak önlem ve yasakları duyan halk gece yarısı sokaklara akın ederek birçok alanda izdiham yaşanmasına neden olmuştur. Sosyal medya ortamında bu süreç "Luppo" isimli bir çikolatayı alan bir vatandaş üzerinden günlerce değerlendirilerek bir eğlence-tartışma ortamına dönüşmüştür (www.trt.com). Hatta daha sonra bir çikolata için virüse rağmen dışarı çıktığı düşünülen vatandaş açıklama yaparak bu durumun maddi imkânsızlıklarından kaynaklandığını söylemiş ve bu durumda yine benzer şekilde sosyal medyada bir süre daha gündemde olmasına neden olmuştur. Pandemi sürecinde genel olarak sağlığı ile ilgili olarak büyük bir korku yaşayan halk bir de infodemi ile başlayan bu süreçte gerek manevi gerekse maddi birçok korku ve davranış biçimine girmiştir. Sürecin başında yaşanan kolonya, maske, pirinç, un... gibi ürünlere yaşanan kıtlık durumu da yine benzer şekilde sosyal medyada üretilen içerik ve haberlerde verilen mesajlar ile halka büyük korku yaratılması ile meydana gelmiştir. Alıcı konumundaki okur yaşanan tüm bu karmaşıklık ve yeni düzen ortamında haberleri kaynak olarak görmekte ve bu durumda da habere ve haberi üreten medya profesyonellerine çok büyük iş düşmektedir.

Okurun haberden beklediği, gerçeğe en yakın hali ile olaylardan, durumlardan ve değişimlerden haberdar olmaktır. Yeni medya getirdiği yenilik ve değişimlerle habercilik alanında da birçok değişim ve kolaylık sağlamaktadır. Bunların başında erişimin kolaylığı, sınırsız alan, multimedya özelliği, sürekli güncellenebilme ve arşivleyebilme gibi özellikler gelmektedir. Bunun yanında yeni meslek alanları da ortaya çıkarmıştır. Yurttaş gazeteciliği,

sosyal medya haberciliği, veri gazeteciliği gibi alanlarda sürekli ve hızlı bir enformasyon akışı yaşanmaktadır. Tüm bu yaşananların yanında bu denli büyük değişimler yaşanan bir çağda büyük bir sorun bulunmaktadır; haberin gerçekliği ve tarafsız olabilme/olamama durumu ve okurun haberlere olan bakışı.

Yeni medya okuryazarlığına sahip olabilen okur kitlesi hangi habere inanıp hangisine inanmayacağını kendi belirleyebilirken bu yetişkinliği ya da eğitime sahip olmayan okurlar bilgi kirliliği içinde savrulmakta ve çok büyük etkiler ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Günümüzde yaşanmakta olan pandemi sürecinin ortaya çıkış nedeni olan Covid-19 salgını Dünya Sağlık Örgütü tarafından 12 Mart 2020 tarihinde yapılan bir açıklama ile tüm dünyaya uyarı olarak duyurulmuştur. 31 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Wuhan şehrinde görülmeye başlanan hastalık ilk olarak 2019-nCoV daha sonra ise Covid-19 ismi ile adlandırılmıştır. Bu durumu Dünya Sağlık Örgütü hastalığın adının herhangi bir yanlışlık ve damgalanmadan kaçınmak için coğrafi konuma, bir hayvana, bir kişiye veya bir grup insana atıfta bulunmadan seçildiğini söylemiştir(www.who.com). Hastalık Dünya Sağlık Örgütüne bildirilme tarihinden itibaren büyük bir hızla yayılmaya başlamış ve tüm dünyayı etkisi altına almıştır(Budak ve Korkmaz,2020; 2). Ülkemizde ilk olarak, haberlerde verilen Çin'de hasta vatandaşların toplanma videoları ve hastane görüntüleri sosyal medya aracılığı ile viral bir şekilde yayılarken, hastalık hakkında kısa sürede büyük bir veri akışı başlamıştır. İlerleyen süreçte 04 Ocak 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü, Çin Halk Cumhuriyeti, Hubei eyaleti, Wuhan'da bir grup zatürree vakası olduğunu ve ölümün olmadığına dair bir tweet atarak hastalığın nedenini belirlemeye yönelik soruşturmaların sürdüğünü söylemiştir(Şekil 2).

Şekil 2: Dünya Sağlık Örgütü Tarafından Atılan Tweet



Kaynakça: <https://twitter.com/WHO>; 2020

Pandeminin başlangıç aşamasında habere ulaşma aşamasında 09 Ocak 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü, Çinli yetkililerin salgına yeni bir koronavirüsün neden olduğunu belirlediğini bildirmiştir. 11 Ocak 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü, Çin Halk Cumhuriyeti'nden yeni koronavirüsün genetik dizilerinin alındığını ve bunların yakında halka açıklanmasının beklediğine dair bir tweet atmıştır(Şekil 3).

Şekil 3: Dünya Sağlık Örgütü Tarafından Atılan Tweet

Kaynakça: <https://twitter.com/who;2020>

İlerleyen süreçte Dünya Sağlık Örgütü-Çin Ortak Misyonu Raporu ile Covid-19'u adına alınması gereken önlemler konusunda, ülkeler için bir bildiri yayınlamış ve tüm dünyayı bu hastalığın bulaş durumunu engelleyebilmek adına birlik olmaya davet etmiştir. 18 Mart 2020 tarihi itibarı ile Dünya Sağlık Örgütü, 114'ten fazla ülkeye yayılan Corona virüsü salgınını "Pandemi" olarak ilan etmiştir. Pandemi kelimesi "*Dünyada eş zamanlı olarak çok yaygın bir şekilde çok fazla sayıda insanı tehdit eden bulaşıcı hastalıklara verilen isim. Pandemiler veya pandemik hastalıklar, bir kıta, hatta tüm dünya yüzeyi gibi çok geniş bir alanda yayılan ve etkisini gösteren salgın hastalıklara (epidemi) verilen genel isim*" olarak tanımlanmaktadır(www.hsgm.com.tr). Halen gerek sağlık gerekse toplumsal yaşam anlamında tüm dünya insanlığını tehdit etmeye devam etmekte olan Covid-19 nedeniyle 31 Ocak 2021 tarihi verilerine göre pandeminin başlangıcından bu yana 61,8 milyondan fazla vaka ve dünya çapında 1,4 milyondan fazla ölüm bildirilmiştir.

Bu süreçte sağlık alanında yaşanan ilk kayıp ülkemizde hastalığa yakalanan ilk Covid-19 hastasını tedavi eden Prof. Dr. Cemil TAŞÇIOĞLU'nun Covid-19 hastalığına yakalanarak vefat etmesidir(www.hurriyet.com). Bu zorlu süreçte gerek beden gerekse ruh sağlıkları açısından çok zorlu şartlarda görevlerini yerine getirmeye çalışan sağlık çalışanlarının medyada yer alan haberlerde sunumu hem pandemi dönemini analiz edebilmek için hem de toplumsal anlamda kilit meslek olarak görevlerini yerine getiren sağlık çalışanlarının bu dönemde verdiği mücadeleyi ortaya koyabilmek adına önemli bir veri alanını oluşturmaktadır. Bununla birlikte pandemi sürecinde yaşanan infodemi ile birlikte gerek mesleki gerekse sağlık alanında yapılan haber içeriklerinde yaşanan dezenformasyon ile birlikte hem sağlık alanında çalışan kilit işçiler hem de bu haberleri okuyan-izleyen alıcı konumundaki kişiler sağlık çalışanlarına bir meslek grubu olarak Covid-19 hastalığı ile mücadele anlamında, düşünce ve tutumları önemli bir veri olmaktadır.

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu çalışmada, pandemi sürecinde sağlık çalışanlarının medyada temsil biçimi haberler üzerinden analiz edilerek sağlık çalışanlarının medyada yer alan haberlerde sunumu ve temsili ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı, yöntemi ve sınırlılıkları aşağıdaki gibidir.

Yapılan çalışmada pandemi sürecinde büyük rol oynayan Sağlık çalışanlarının haberlere yansıma biçimi ve temsil düzeyleri betimsel anlamda analiz edilerek, bu süreçte infodemi içerikli haberlerin hem mesleki hem de gündelik yaşam anlamında kendilerine nasıl bir etki ettiği ortaya konmaya amaçlanmıştır. Bu amaçtan yola çıkarak çalışmada ilk olarak medyada temsil konusu işlenerek medyanın algı yaratma gücü ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra çalışmada haber örneklerinin betimsel anlamda içerik ve biçimsel analizi yapılarak sağlık çalışanlarının medyada temsili örneklendirilmiştir. Çalışmada, medyada yer alan haberlerde pandemi süresi boyunca gerek toplum sağlığı gerekse toplumsal düzen anlamında büyük rol oynayan “Kilit Meslek” grupları özne olarak seçilmiştir. İktisat biliminden yola çıkarak ortaya çıkan bu kelime genellikle Kilit İşçi tanımı ile birlikte yapılmaktadır. Kilit işçi toplumda yaptıkları meslek ile aynı meslek dalında ya da farklı meslek dallarına etki eden ve bu etkinin diğer meslek çalışanlarının verimini artırmak üzere konumlandırıldığı emekçileri ifade etmektedir. Kalifiye eleman olarak adlandırılan bu grup yaptıkları işe çok hakim ve aynı zamanda kullandıkları alet ve teknolojiye çok hakim kişiler olarak betimlenmektedir(www.iktisatsozlugu.com). Kilit işçiler, varlıkları ile diğer çalışanların verimliliğini arttırmakta ve her zaman olumlu katkılarda bulunmaktadır. Bu makalede, pandemi sürecinde medyaya yansıma biçimlerinin inceleneceği kilit meslekler Sağlıkçılar üzerinden Doktor ve Hemşirelerdir.

Çalışmada, Covid-19 tanımlı virüs konulu haberler içerisinde 01 Ocak 2020 tarihinden başlayarak 09 Aralık 2020 tarihine kadar ulusal yayın yapan Milliyet, Hürriyet ve TRT Haber internet siteleri arşivlerinde yapılan tarama ile “doktor”, “hemşire”, “Covid-19”, “pandemi” anahtar kelimeli sonuçlar incelenmiştir. Bu internet sitelerinin seçim nedenleri haber arşiv bölümlerinin açık erişim ile geniş bir geçmiş tarama ve konulara göre gelişmiş bir arama imkanı sağlamasından kaynaklanmaktadır. Haberler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İçerik analizi yöntemi, konu edilen araştırma verilerinin hem nesnel hem de nicel olarak incelendiği, çıkan sonuçların her türlü disiplin alanı ile birlikte değerlendirilebildiği ve elde edilen verileri genel geçer bir yorum biçimi ile sunulduğu bir araştırma yöntemidir(Berelson,1952;17). İçerik analizi yönteminin uygulanmasında ise kategorisel analiz ve frekans analizi tekniği kullanılmıştır. Kategorisel analiz tekniği ile Sağlık çalışanlarının yer aldığı haberler; Dünya Sağlık Örgütü infodemi ile mücadele için Dünya Sağlık Örgütü Önderliğindeki Covid-19 pandemi sürecinde infodemi Yönetimi tarafından gerçek habere ve bilgiye ulaşabilmek için tanımlanan 4 adım(Gölbaşı ve Metindaş, 2020; 130);

Bilimi ve Bilgiyi Kullanılabilir Hale Getirmek,

Güven oluşturma,

Etkinin ortaya konması

Önlemler ve gereklilikler

Kriter olarak belirlenmiş ve bu kriterlerden yola çıkarak medyada yer alan Covid-19 pandemisi konulu haberlerin öznesi olarak sağlık çalışanlarının konumlandırılma ve haberde temsil durumları hem içeriksel hem de biçimsel bir şekilde değerlendirilmiştir. Çalışmada diğer bir veri

analiz yöntemi olan Frekans analizi ise elde edilen sayısal değerlerin tanımlanması ve yorumlanması olarak çalışmada yer almaktadır.

Çalışmanın evrenini internet gazetelerinde yer alan haberler oluştururken, örneklemini rastlantısal olmayan örneklem biçimlerinden biri olan amaçlı örneklem yöntemi ile belirlenen internet gazeteleri ve bu gazetelerin haber içerikleri oluşturmaktadır. Buna göre çalışmada örneklem olarak, ulusal düzeyde yayın yapan internet gazetelerinden Hürriyet, Milliyet ve TRT haber içerikleri incelenmiştir.

Veri toplama aşamasında ilk olarak sağlık çalışanlarının yer aldığı haberler hem nitel hem de nicel bir araştırma tekniği ile incelenmiştir. Araştırmada 01.01-09.12.2020 tarihi arasında yer alan ulusal ölçekli üç internet gazetesinden 10.556 habere internet sitelerinin kendi arama motorlarından(arşiv) ulaşılmıştır. Haberler Dünya Sağlık Örgütü İnfodemi ile mücadele kapsamında dünyaya duyurduğu 4(dört) önemli kriter üzerinden sınıflandırılarak, günümüz pandemi dünyasının medyaya yansımaları ile örneklendirilerek içerik analizi yöntemi ile araştırılmıştır. Araştırmaya konu olan gazetelerde yer alan haberler gerek sağlık çalışanlarının kategorileşmesi gerekse haber sayıları ve dağılımları anlamında sınıflandırılarak nicel bir araştırma ortaya konmuştur.

BULGULAR VE YORUM

Çalışmada Dünya Sağlık Örgütü infodemi ile mücadele için Covid-19 pandemi Sürecinde İnfodemi Yönetimi tarafından gerçek habere ve bilgiye ulaşabilmek için tanımlanan 4(dört) adım (Gölbaşı S ,Metintas S 2020); bilimi ve bilgiyi kullanılabilir hale getirmek, güven oluşturma, etkinin ortaya konması ve önlemler ve gereklilikler kriter olarak belirlenmiş ve bu kriterlerden yola çıkarak medyada yer alan Covid-19 pandemisi konulu haberlerin öznesi olarak sağlık çalışanlarının konumlandırılma ve haberde temsil durumları hem içeriksel hem de biçimsel bir şekilde betimsel analiz yöntemiyle incelenerek çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Bulgulara ulaşma aşamasında çalışmanın teorik kısmında yer alan literatür taramasında ortaya çıkmış benzer ve farklı alan çalışmaları araştırmanın bulgularına ulaşırken kullanılmış ve kriter oluşumunda önemli birer rol oynamıştır.

Çalışmada daha önce yapılan akademik araştırmalardan farklı olarak sağlık çalışanlarının haberlerde konumlandırılma biçimleri günümüz dünyasının en önemli sorunlarından olduğu tartışılan hem haberin gerçekliğine ulaşma hem de bu gerçekliğin sosyal medya ortamlarında yansımaları biçiminin analizinden oluşmaktadır. Bu anlamda çıkan sonuçların daha sonra yapılabilecek diğer çalışmalar için önemli bir örneklem alanı oluşturacağı düşünülmektedir.

Araştırmada Pandemi sürecinde Kilit işçi olarak adlandırılarak, kilit rolde konumlandırılan sağlık çalışanları hem kendi paylaşımları hem de haber ve sosyal medya paylaşımlarına konu olan içerikler üzerinden analiz edilerek daha önceden belirlenmiş kriterler üzerinden incelenmiştir. Ortaya çıkan bulgular hem toplumsal hem de akademik anlamda değerlendirilerek çeşitli neden ve sonuçlara varılmıştır.

Araştırmaya konu olan 3(üç) internet gazetesine bakıldığında sağlık çalışanlarının habere konu olma biçimleri ve temsilleri üzerinden nicel ve nitel şu bulgulara ve yorumlara varılmıştır:

Tablo 1:Araştırmaya Konu Olan Gazetelerde “Doktor” Ve “Hemşire” İçerikli Haberlerin Sayısı

01.01-09.12.2020	Milliyet	Hürriyet	TRT Haber
Doktor	2.737	2.884	2.903
Hemşire	690	634	708

Araştırma kapsamında üç gazete incelenmiş ve bu gazetelerde Doktor ve hemşire özneli haberlerin sayısal oranı belirlenmiştir. Çıkan sonuçlara göre Pandemi süresince incelenen üç gazete için doktor konulu haberlerin hemşire konulu haberlerden daha fazla medyada yer aldığı ortaya çıkmıştır. Bu dağılımın gazetelere göre ayrımı aşağıda yer alan tablolarda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 2: Milliyet İnternet Gazetesinin Dağılımı

Ocak 2020	Şubat 2020	Mart 2020	Nisan 2020	Mayıs 2020	Haziran 2020	Temmuz 2020	Ağustos 2020	Eylül 2020	Ekim 2020	Kasım 2020	Aralık 2020
Doktor	178	158	345	424	263	209	195	179	230	254	232
Hemşire	29	35	88	128	86	47	43	41	58	37	65

Tablo 3: Hürriyet İnternet Gazetesinin Aylara Göre Haber Dağılımı

Ocak 2020	Şubat 2020	Mart 2020	Nisan 2020	Mayıs 2020	Haziran 2020	Temmuz 2020	Ağustos 2020	Eylül 2020	Ekim 2020	Kasım 2020	Aralık 2020
Doktor	211	200	363	330	243	265	175	203	223	299	282
Hemşire	27	44	74	108	76	42	30	35	51	54	58

Tablo 4: TRT Haber İnternet Sitesinin Aylara Göre Haber Dağılımı

Ocak 2020	Şubat 2020	Mart 2020	Nisan 2020	Mayıs 2020	Haziran 2020	Temmuz 2020	Ağustos 2020	Eylül 2020	Ekim 2020	Kasım 2020	Aralık 2020
Doktor	201	178	300	408	302	258	202	196	244	285	255
Hemşire	19	42	76	133	74	60	51	42	62	48	63

Tablo 5: Araştırmaya Konu Olan Gazetelerde "Covid-19" Ve "Pandemi" İçerikli Haberlerin Sayısı

01.01-09.12.2020	Milliyet	Hürriyet	TRT Haber
Covid-19	11.280	2.884	3.840
Pandemi	8.440	634	3.200

Pandemi süreci boyunca yer alan haberlerde sağlık çalışanlarının mesleki şartlarının zorluğundan sıklıkla bahsedildiği ortaya çıkmaktadır. İncelenen 3(üç) gazete arşivinden çıkan sonuçlarda sağlık çalışanlarının pandemi süresi boyunca medyaya yansıma biçimlerinin ağırlıklı olarak hem kendi sağlıklarının tehlikede oluşundan hem de sosyal yaşam anlamında ailelerinden uzakta kalma durumlarının ortaya konması biçimi ile gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Bu anlamda örnek olarak Hürriyet gazetesinde yer alan 05.12.2020 tarihli "Kahreden haber! 25 yıl sonra Tıp fakültesine döndü... Mezun olup atandı... 6 ay hekimlik yapabildi", Milliyet gazetesinde 09.12.2020 tarihli haberde "Tükendik, lütfen tedbirlere uyun" ve TRT Haberde "Siz Evdeyken Onlar Görev Başında Peki En Çok Neyi Özlediler?" başlıklı haberler gösterilebilir. Medyada yer alan haberlerde ağırlıklı olarak sağlık çalışanlarının yaşadığı zorluklardan ve hastalığın seyrinin artış ve azalma durumuna göre kendi sağlıklarının da bu orana bağlı olduğu üzerinde konumlandığı ortaya çıkmaktadır.

Sağlık çalışanlarının medyada temsili hem kendi seslerini duyurabilmek hem de hastalığın ve bu zorlu sürecin etkisinin ve öneminin ortaya konması açısından çok önemlidir. Hürriyet gazetesinde 10.08.2020 tarihinde "30 gün mücadele etti, koronavirüsü yendi! Yaşadıklarını anlatırken gözyaşlarına boğulan Funda hemşire o görüntülere isyan etti" başlık haberinde Pandemi sürecinde aktif rol oynayan hemşireleri konu alarak haberde yer vermiştir. Bu tür haberlerde tüm meslek grubunun bir kişinin hikayesi üzerinden temsiline ve yaşanan olay ve vakaların hikayeleştirilerek sık sık habere konu edildiği ortaya çıkmaktadır.

Fikri takip benzeri bir yaklaşımla haberin ortaya çıkışı ve devamını takip ederek sağlık çalışanlarının yaşadığı zorlukları gözler önüne seren haberlerde gerek hastalığın yansıtılma biçimi ile oluşturulan algıdan gerekse sağlık çalışanlarının temsili üzerinden değerlendirilmesi ve konumlandırılmasına dair önemli bir örnek olarak görülmektedir. Hürriyet gazetesinde 31.08.2020 tarihinde yayınlanan haberde sosyal medyada yer alan bir tweet üzerinden sağlık çalışanlarına olan bakış ve kimi zaman kötü niyetli yaklaşımlar habere konu edilmiştir. "Bakan Koca'dan Büşra hemşireye destek" isimli haberde konuya neden olan bir hemşirenin attığı tweet üzerinden sosyal medya kullanıcılarının yorumları ve Sağlık Bakanı Fahrettin Kocanın yorumlarına yer verilerek haberde hem sağlık çalışanlarının temsili hem de toplumsal algı açık bir şekilde yansıtılmaktadır.

Medyada yer alan haberlerde sıklıkla sağlık çalışanlarına danışılarak üretilen haber röportaj türünden haberler yapılmaktadır. Bu tür haberlerde sağlık çalışanları kimi zaman başlıkla kimi zaman ise içerikle alakalı olarak eşdeğer cümleler kurmasalar dahi haberde sanki bir onaylayıcıymış gibi yer almaktadırlar. Bu durumda sağlık çalışanlarına duyulan toplumsal güveni azaltmakta ve bununla birlikte hem mesleki saygınlıkları hem de bilime duyulan güven sürekli sorgulanır hale gelmektedir. Yeni gelişmeler ve belli olmayan süreçlerde birbirinin tersi görüşlerde yapılan haberlerde yer alan uzman sağlıkçılar, maske kullanımı hakkında 22.03.2020 tarihinde yer alan Hürriyet gazetesindeki haberde "Gün boyu kullanılan maske daha tehlikeli" başlığı ile haber yaparken TRT haber 26.03.2020 tarihinde "Maske ve eldivende 'yalancı güven' tehlikesi" başlığı ile maskeye duyulan güven ve toplumun kullanım şeklinin bilinçlenmesine yönelik yapılan çalışmalara soru işareti koyabilecek haberleri sayfalarına taşımaktadırlar.

Medyada yer alan Covid-19 konulu haberlerde hastalığı geçiren kişilerin görüşlerine sıklıkla yer verilmektedir. Sağlık çalışanlarının yer aldığı haberlere bakıldığında hem bir uzman hem de etkinin ortaya konması açısından bu hastalıkla yüz yüze kalan sağlık çalışanlarının kendi yaşadıklarını anlattıkları tanık haberciliği örneklerinde hastalığı geçiren doktor ve hemşirelerin tecrübeleri içerikte yer verilmektedir. Bu haberlere örnek olarak; Hürriyet gazetesi 13.11.2020 tarihli "Koronavirüsü yenen doktor 'ilk kez yaşadım' diyerek anlattı" başlıklı haber verilebilir. Haberde Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji

Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Aslıhan Candevir'in yakalandığı koronavirüsü atlatma sürecine yer verilirken doktorun kendi sözleri ile hastalığı tanımlaması ve yine önerilerde bulunduğu görülmektedir.

Medyada yer alan haberlerde sağlık çalışanlarının mesleki anlamda saygınlığı ve güvenilirliği gerek içeriklerde kendi ağızlarından yapılan haberlerle gerekse Covid-19 hastalığı hakkında yapılan bulaş, önlem, tedbir ve aşı haberlerinde sıklıkla kullanılmakta ve haber profesyonelleri sağlık çalışanlarının güvenilirliğini haberlerinin okunması ve inandırıcılığı açısından sıklıkla kullanmaktadırlar. 17 Eylül 2020 tarihinde TRT Haberde yer alan "Prof. Dr. Ünal: Aşı 6 ay bile koruyuculuk sağlasa salgını durdurabiliriz" başlıklı haberde Bilim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Serhat Ünal'ın görüşlerine yer vererek mesleki anlamda saygınlığını haberde kaynak olarak kullanarak sağlık çalışanlarını bilirkişi kimliği üzerinden temsili ile içerikte yer almalarını sağlamışlardır.

Medyada yer alan haberlerde Dünya Sağlık Örgütü'nün infodemi ile mücadele için belirlediği başlıklardan biri olan ikaz ve tedbirlerin açık ve anlaşılır yansıma biçimi sağlık çalışanlarının özne olarak yer aldığı haberlerde sıklıkla gözlemlenmektedir. Bu duruma örnek olarak 19.11.2020 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan "Koronavirüs tedavisi gören doktor, hastane odasından çektiği videoyla uyardı" başlıklı haberde hastalığı geçiren bir doktorun kendi görüşleri ile toplumu uyardığı görülürken, 29.11.2020 tarihli haberde ise "Uzmanlar uyardı: Pozitifler ilaçlarını kullansın" başlığı ile gerek sosyal medyada gerekse kamuoyunda çıkan söylentilere medya üzerinden sağlık çalışanlarının görüşleri ile seslenildiği görülmektedir.

Pandemi süresince sağlık çalışanlarının zorlu şartlar altında çalışma durumları medyada yer alan haberlere konu edilerek toplumsal bir farkındalık yaratılmaya çalışılmaktadır. Sağlık çalışanlarının haberlerde temsili bu anlamda seslerini duyurabilmeleri açısından çok önemlidir. TRT haber interaktif sayfasında yer alan haber ile 8 sağlık çalışanının "Siz Evdeyken Onlar Görev Başında Peki En Çok Neyi Özlediler?" sorusu başlığından yola çıkılarak sağlık çalışanlarının hem psikolojik hem de sağlık anlamında yaşadığı sorunlar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Medyada yer alan haberlere bakıldığında sıklıkla habere konu olan sağlık çalışanlarına karşı gerek sözlü gerekse fiziksel şiddet haberleri Pandemi sürecinde de devam etmekte ve haberlerde yer almaktadır. Bu duruma örnek olarak 24.08.2020 tarihli Milliyet gazetesi haberinde "Son dakika: Korona hastası genç doktora kabusu yaşattı! İşte doktorun yaşadıkları..." başlığı ile alkollü olan bir korona hastasının kendisi ile ilgilenen doktora uyguladığı şiddet içeriğe yansımıştır.

Medyada yer alan haberler üzerinden sağlık çalışanlarının temsiline bakıldığında haberlerde kullanılan dili yapısı incelendiğinde sağlık çalışanlarından yana bir dil kullanıldığı, çalışma şartları ve zorluklarının ortaya konabilmek adına çoğunlukla Doktor ve Hemşirelerin kendi görüş ve önerileri ile haber yapıldığını, başlıklarda çarpıcı başlıklardan ziyade sıklıkla kullanılan kelimelerden oluşan ama konuyu kısaca özetleyen bir anlatı yapısı kullanıldığını görülmektedir. 09.12.2020 tarihinde Milliyet gazetesinde yer alan "İki doktor ve bir eczacı daha öldü" başlıklı haberde kullanılan dilde medyada yer alan haberlerde sağlıkçıların ölümlerinin artık olağan bir haber haline dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Yine benzer şekilde 10.09.2020 tarihli Hürriyet gazetesinde yer alan haberde "Bir doktor daha yaşamını yitirdi..." başlığında bu durum gözlemlenmektedir.

SONUÇ

Tüm dünya düzeninin yeniden şekillendiği Pandemi süreci gerek toplumsal yaşam gerekse sağlık alanında büyük bir etki alanı doğurmuştur. Bu büyük etki sürecinden akademi de büyük

oranda etkilenmiş ve bu nedenle gerek süreç gerekse etki anlamında çalışmalar hızla başlamıştır. Farklı türden disiplinler ile birlikte konuya dair farkındalık yaratmayı amaçlayan çalışmaların yanı sıra sağlık alanında da çalışmalar yapılmış ve Covid-19 süreci konusunda önemli gelişmelerin yaşanması beklentisi gerçeğe dönüştürülmeye çalışılmıştır. Akademik anlamda bakıldığında önemli bir çalışma disiplini olan İletişim alanında da bu noktada gerek Pandemi gerekse Covid-19 hastalığına dair farklı çalışmalar yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Yapılan bu çalışmada Covid-19 sürecinde kilit işçi olarak görev yapan sağlık çalışanları üzerine konumlanmıştır. Yeni medyada yer alan haberlerde sağlık çalışanlarının temsili ve bu temsilin analizi araştırmanın öznesi olan kitlenin medyada nasıl bir algı ile yer aldığını ve bu algının toplum üzerinde nasıl bir davranış biçimine yol açtığını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Çalışmada, Covid-19 tanılı virüs konulu 01 Ocak 2020 tarihinden başlayarak 09 Aralık 2020 tarihine kadar yerli yayın yapan Milliyet, Hürriyet ve TRT Haber internet siteleri arşivlerinde yapılan tarama ile "Doktor", "Hemşire", "Covid-19", "Pandemi" anahtar kelimeli sonuçlar incelenmiştir. Araştırmada 01.01-09.12.2020 tarihi arasında yer alan ulusal ölçekli üç internet gazetesinden 10.556 habere internet sitelerinin kendi arama motorlarından(arşiv) ulaşılmıştır. Haberler Dünya Sağlık Örgütü İnfodemi ile mücadele kapsamında dünyaya duyurduğu 4(dört) önemli kriter üzerinden sınıflandırılarak, günümüz Pandemi dünyasının medya yansımaları ile örneklendirilerek içerik analizi yöntemi ile araştırılmıştır.

Pandemi süreci boyunca yer alan haberlerde sağlık çalışanlarının mesleki şartlarının zorluğundan sıklıkla bahsedildiği ortaya çıkmaktadır. İncelenen 3(üç) gazete arşivinden çıkan sonuçlarda sağlık çalışanlarının Pandemi süresi boyunca medyaya yansıma biçimlerinin ağırlıklı olarak hem kendi sağlıklarının tehlikede oluşundan hem de sosyal yaşam anlamında ailelerinden uzakta kalma durumlarının ortaya konması biçimi ile gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Sağlık çalışanlarının medyada temsili hem kendi seslerini duyurabilmek hem de hastalığın ve bu zorlu sürecin etkisinin ve öneminin ortaya konması açısından çok önemlidir.

Araştırma sonucunda çok sayıda benzer haber yapıldığı ortaya çıkmış ama haberlerin içeriklerinde genel olarak magazinsel bir dilin kullanıldığı kanısına varılmıştır. Bu tür haberlerde tüm meslek grubunun bir kişinin hikayesi üzerinden temsiline ve yaşanan olay ve vakaların hikayeleştirilerek sık sık habere konu edildiği ortaya çıkmaktadır. İncelenen gazetelere bakıldığında sağlık çalışanlarının kendileri ile ilgili yapılan haberler ve içeriklerden kaynaklı gündelik yaşamda zorluklar yaşadıkları hatta toplumsal anlamda bir dışlanmaya maruz kaldıkları görülmektedir.

Yine benzer olarak sosyal medyada sağlık çalışanlarına karşı çok sayıda destek kampanyası ile birlikte nefret söylemi içeren içeriklerinde yer aldığı görülmektedir. Bu durum kimi zaman haber metinlerine de yansıyor bir sorgulama alanı yaratmıştır. Sağlık çalışanlarına, mesleki anlamda toplum üzerinde sahip oldukları saygınlık durumundan kaynaklı olarak medya profesyonellerinin yaptıkları haberi güvenilir kılmak adına haberlerde sıklıkla yer verdikleri görülmektedir.

Pandemi sürecinde medyada yer alan haberlere bakıldığında sıklıkla habere konu olan sağlık çalışanlarına karşı gerek sözlü gerekse fiziksel şiddet haberlerine yer verildiği görülürken medyada yaşanan dezenformasyon sonucu çok sayıda yanlış içerik ve paylaşım haberlerde kaynak ve ana öge olarak yer almaktadır.

Yanlış bilgilendirme, kafa karıştırıcı veriler ve sahte haberler şüphesiz kamu güvenliği ve sağlığı için açık ve mevcut bir tehlike oluşturmaktadır. Dengesiz ve sansasyonel sağlık haberciliğine bir de önyargıları ve empati eksikliği dahil olduğunda etkin medya okuryazarı olmayan alıcılar medyada yeterli bir şekilde yer bulamayarak doğru bir şekilde temsil

edilemeyen sağlık çalışanlarını adeta potansiyel "ölümcül mikrop taşıyıcıları" olarak görmektedir.

Araştırma sonucuna bakıldığında Pandemi sürecinde medyada sağlık çalışanlarının birer magazin malzemesi haline dönüştüğü görülmekte olduğu söylenebilir. İçeriği magazinleşen bir bakış açısı ile sağlık çalışanları üzerinden yapılan haberlerde sağlık çalışanları medyada hep benzer biçim ve konularda temsil edilerek sınırlı bir çerçeveye sığdırılmaya çalışıldığı düşünüldüğünde bu sınırlılığın gerek mesleki gerekse sürecin ilerleyişi anlamında sorunlu alanların doğmasına neden olması olasıdır. Pandemi süresi boyunca ise adeta sosyal medyanın bir magazin unsuru haline dönüşerek çeşitli paylaşım ve eleştirilerin öznesi olarak konumlandırılmışlardır. Bu durum hem mesleki anlamda saygınlıklarını hem de güncel sorun ve sorularının medyada yeterli bir biçimde temsil edilmediğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgül, M. (2020). Çevrimiçi Ortamlarda Nefret Söylemi: Ekşi Sözlükte 65 Yaş Üstü Sokağa Çıkma Yasağı Tartışmaları. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (51), 57-78.
- Atkinson, R., & Hilgard, E. (1995). *Psikolojiye Giriş I.* (Çev. K. Atakay, M. Atakay, & A. Yavuz). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Ayhan, A., & Çakmak, F. (2018). Türkiye'ye Yönelik Algı Operasyonlarının Dijital Medyaya Yansımaları. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi Özel Sayısı*, 11-35. DOI: 10.31123/akil.456509
- Berelson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. New York: Springer.
- Binark, M. (2015). Yeni Medya Çalışmaları Özel Sayısı Hakkında: Neden? *Folklor/Edebiyat*, Sayı 83, 9-18.
- Budak, F., & Korkmaz, Ş. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1), 62-79. DOI: 10.35375/sayod.738657
- CNN News. (<https://edition.cnn.com/2020/03/08/europe/italy-coronavirus-lockdown-europe-intl/index.html>) Erişim Tarihi: 11.11.2020
- Durur, E. K. (2017). Medyada Şiddetin Bir Başka Yüzü: Doktora Saldırı Haberleri. *Uluslararası Sağlık İletişimi Sempozyumu (2-3 Kasım 2017) Bildiri e-Kitabı*, 75. PDF, 1.
- Dünya Sağlık Örgütü. (<https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/interactive-timeline#!/>) Erişim Tarihi: 03.01.2021
- Dünya Sağlık Örgütü. (<https://www.euro.who.int/en/health-topics/Health-systems/digital-health/news/news/2020/6/working-together-to-tackle-the-infodemic/>) Erişim Tarihi: 21.12.2020
- Erikhan, D. B. (2020). (<https://interaktif.trthaber.com/2020/kovid/>) Erişim Tarihi: 01.11.2020
- Forbes. (<https://www.forbes.com/sites/nicolemartin1/2018/11/30/how-social-media-has-changed-how-we-consume-news/?sh=7da6d6af3c3c/>) Erişim Tarihi: 10.10.2020
- Gölbaşı, S. D., & Metintaş, S. (2020). Covid-19 Pandemisi Ve İnfodemi. *Estüdam Halk Sağlığı Dergisi*, 126-137.
- Habermas, J. (1996). *İletişimsel Eylem Kuramı.* (Çev. M. Tüzel). İstanbul: Kabcı Yayınevi.
- Hürriyet. (<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/kahreden-haber-25-yil-sonra-tip-fakultesine-dondu-mezun-olup-atandi-6-ay-hekimlik-yapabildi-41680365/>) Erişim Tarihi: 05.01.2021

- Hürriyet. (<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bashekim-sahildeki-goruntulere-isyan-etti-hakkimizi-hicbirine-helal-etmiyorum-41675689/>) Erişim Tarihi: 06.01.2021
- Hürriyet. (<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cin-asisi-sorusuna-yanit-doktor-asiyi-olun-derse-yaptiracagim-41680366/>) Erişim Tarihi: 07.01.2021
- Hürriyet. (<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/koronavirus-tedavisi-goren-doktor-hastane-odasindan-cektigi-videoyla-uyardi-41666367/>) Erişim Tarihi: 04.01.2021
- Hürriyet. (<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/koronavirusu-yenen-doktor-ilk-kez-yasadim-diyerek-anlattı-41661598/>) Erişim Tarihi: 05.01.2021
- Hürriyet. (<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-haberi-prof-dr-cemil-tascioglu-corona-virusten-hayatini-kaybetti-41484111/>) Erişim Tarihi: 05.01.2021
- Hürriyet. (<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/uzmanlar-uyardi-pozitifler-ilaclarini-kullansin-41674820/>) Erişim Tarihi: 04.01.2021
- Hürriyet. (<https://www.hurriyet.com.tr/video/ankarada-belediye-otobusunda-koronavirus-panigi-kamerada-41656696/>) Erişim Tarihi: 04.01.2021
- İktisat Sözlüğü. (<https://www.iktisatsozlugu.com/tr/nedir/kilit-isci/2909/>) Erişim Tarihi: 10.11.2020
- Karasu, F. (2020). Koronavirus (Covid-19) Vakaları Artarken Salgının Ön Safındaki Bir Yoğun Bakım Hemşiresi: Cephede Duran Kahramanlar. Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi, 24(1), 11-14. Retrieved From: <https://Dergipark.Org.Tr/En/Pub/Ybhd/Issue/54235/717890>
- Languages. (<https://languages.oup.com/word-of-the-year/>) Erişim Tarihi: 17.11.2020
- McLuhan, M., & Fiore, Q. (2012). Medya Mesajı, Medya Mesajıdır. İstanbul: Mediacat.
- Milliyet. (<https://www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-siyah-maskelerle-igili-cok-kritik-uyari-6189926/>) Erişim Tarihi: 03.01.2021
- Milliyet. (<https://www.milliyet.com.tr/gundem/goz-hastaliklari-uzmani-doc-dr-ozge-uyardi-telli-maske-goz-kurulugunu-engeller-6248669/>) Erişim Tarihi: 04.01.2021
- Milliyet. (<https://www.milliyet.com.tr/gundem/iki-doktor-ve-bir-eczaci-daha-oldu-6374991/>) Erişim Tarihi: 03.01.2021
- Özdağ, Ü. (2014). Algı Yönetimi, Propaganda, Psikolojik Savaş, Örtülü Operasyon ve Enformasyon Savaşı. Kripto, Ankara.
- Potter, W. J. (2005). "Media Literacy". Sage Publication, London.
- Sağlık Bakanlığı. (<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/bulasicihastaliklarhaberler/pandemi%C3%A7al%C4%B1%C5%9Ftay%C4%B1.html/>) Erişim Tarihi: 20.10.2020
- Social Media Today. (<https://www.socialmediatoday.com/>) Erişim Tarihi: 04.01.2021
- Statista. (<https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>) Erişim Tarihi: 21.12.2020
- TRT Haber. (<https://interaktif.TRThaber.com/2020/kovid/>) Erişim Tarihi: 15.12.2020
- TRT Haber. (<https://www.trthaber.com/haber/saglik/prof-dr-unal-asi-6-ay-bile-koruyuculuk-saglasa-salgini-durdurabiliriz-516816.html/>) Erişim Tarihi: 03.01.2021

- TRT Haber. (https://www.trthaber.com/haber/turkiye/Covid-19_u-yenen-dr-matrak-koronavirus-de-deprem-gibi-bir-afet-537304.html/) Erişim Tarihi: 02.01.2021
- TRT Haber. (<https://www.trthaber.com/haber/turkiye/sokaga-cikma-yasaginin-ardindan-vatandaslar-marketlere-akti-475177.html/>) Erişim Tarihi: 01.01.2021
- Twitter. (<https://twitter.com/WHO/status/1216108498188230657/>) Erişim Tarihi: 01.01.2021
- Yüksel, Y. (2005). Polisin Medyadaki İmajı. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Anabilim Dalı yayınlanmamış Doktora tezi.
- Zarocostas, J. (2020). How to fight an infodemic. The Lancet, 395(10225), 676.ZAROCOSTAS, John. (2020). How to fight an infodemic, The Lancet, 395(10225), 676.